

KUCSMAN ÁRPÁD: INTERJÚ AZ ELTE RÉSZÉRE

Gács János beszélgetése Kucsman Árpáddal, az ELTE emeritus professzorával és honoris causa doktorával 2009. október 28-án. A volt tanítvány 34 témakörből tett fel kérdéseket.

1. Családi háttér

Családom közelebről nézve eléggé vegyes képet mutat. Az apai Kucsman-ág a Szepességből származik, az anyai Buchberger-ág Alsó-Ausztriából. Cipszer nagyapám tót lányt, osztrák nagyapám lengyel származású lányt vett feleségül. Sokszor gondolkoztam azon, vajon én az unoka mitől is vagyok magyar? Mert kétségtelenül az vagyok – más nyelven nem is nagyon tudok beszélni – de egy biztos: a szomszédos országok lakóit nem ellenségnek, hanem sokkal inkább családtagnak tekintem, távol áll tőlem a xenofóbia, az idegengyűlölet.

Családi nevemet a 19. század elején még tsch-val és két n-nel írták és csak később kopott le cs-re és egy n-re. Iglón született bányafelügyelő dédapám ugyanakkor lelkes magyar volt, honvédtisztként harcolta végig a 48-as szabadságharcot, és nem véletlenül adta kisebbik fiának az Árpád keresztnévet, ami akkoriban nagy ritkaságnak számított. (Horvát István történész fia, Szendrey Júlia második férje volt az első Árpád nevű férfi hazánkban a honfoglalás óta.) Ebből a németes névből, amely állítólag kocsis embert jelent, a háború után nagy baj lett. '45 januárjában, alig hogy túléljük a háborút, karszalagos nemzetőrök vittek bennünket a rákoscsabai község házára, ahonnan engem ugyan mint satnya fiatal egy öreg orosz ezredes-orvos javaslatára hazaengedtek, de apámat majd három évre a Szovjetunióba deportálták, pedig a németekhez az égvilágon semmi köze nem volt. Attól kezdve éreztem át igazán a zsidóság tragédiáját, mert saját bőrömön tapasztaltam, hogy milyen az, ha valakire csak úgy rámutatnak és elviszik.

2. Szülők

Polgárias jólétben született nagyapáim egyike se szeretett tanulni, inkább a gyorsan iparosodó Pestre vándoroltak, és gyári munkásként deklasszálódva Angyalföldön telepedtek le. Itt ismerkedtek meg egymással szüleim is. Apám életútja eléggé kalandos. Apjához hasonlóan eredetileg mintakészítő asztalosnak tanult, de az állástalanság miatt később hivatalsegéd, fakitermelés-vezető, parkettgyárban telepvezető, majd könyvelő, a Dunaföldvári Kendergyárban cégvezető, a háborús fogság után könyvelési csoport-vezető lett. Szüleim főként anyagi okokból ki akartak törni a Kartács utcai és Huba utcai proli környezetből. Ötéves voltam, amikor nagyrészt hitelből szép családi házat építettek Rákoscsaba-Újtelepen, és az anyai nagyszülőkkel együtt oda költöztünk. Mindezek alapján vajon milyen származású vagyok? Munkás? kispolgár? alsó középosztály? Angyalföld vagy Rákoscsaba? Valaha ennek a kérdésnek az eldöntése igen fontos volt, ma már nem érdekes. Tény, hogy a gazdagok és a prolik világa egyaránt idegen számomra. Valamiféle lebegés van a kettő között. Tény, hogy a szűkebb és tágabb családi környezetünkben nem volt diplomás, de még érettségizett sem, apám egyetlen sógorát kivéve.

3. Elemi iskola (1933-1937)

Jellemző, hogy szüleim a rákosligeti elemibe írtak be, ahova többnyire úrifiúk, tisztviselők gyerekei jártak, nem pedig Rákoscsabára a parasztfiúk közé. Ez megfelelt a mi rétegünk akkori elképzeléseinek: törekedj és barátkozz felfelé. Az elemiben jól tanultam, sőt negyedikben megkaptam a legjobb iskolai tanulónak adományozott 20 pengő pénzjutalmat is. Mindez nem váltott ki bennem különösebb büszkeséget, mai szóval élve elitérzést. Akkoriban a szegény emberek természetes törekvése volt ugyanis, hogy másoknál jobban helyt kell állni. Én csak a kötelességemet teljesítettem, éppúgy mint családom többi tagja.

Egyébként szüleim szerénysége, kötelességtudása, irigység és karriervágy nélküli életszemlélete egész életemben példát adott számomra.

Elemi iskolai életemből hadd emeljek ki egy epizódot. Anyám presztizsokból betanított velem Farkas Imre Vén Ambrus című jó hosszú, könnyefakasztó versét. (Furcsa véletlen, hogy későbbi főnököm, Bruckner Győző ugyanezzel a szavallattal nyert jutalmat diákkorában a késmárki líceum önképzőkörében). Anyám ezzel kívánta ellensúlyozni egy korábbi, gyengén sikerült iskolai produkcióm a Boci, boci tarka kezdetű versike recitálásával. Ez a bemutató olyan jól sikerült, hogy később, a májusi hősök napján nekem kellett elszavalnom a rákosligeti Országzászlónál nagy tömeg és a helyi előkelőségek előtt vitéz Somogyvári Gyula egyik hazafias-háborús versét. Mivel az utolsó pillanatban kiderült, hogy nincs darutollas Bocskai sapkám, kénytelen voltam fedetlen fővel szalutálni az emlékmű előtt, ami egy kisfiúnál eléggé komikus látvány lehetett.

Ezzel együtt be kell vallanom, hogy az egy évtizedes iskolai irredenta nevelés nem múlt el felettem nyomtalanul. Nem lettem ugyan nacionalista, pláne sovinizta, de nekem is megvan a magam Trianon-szindrómája. Magyarországnak ezt az egyedülálló kikészítését égbekiáltó igazságtalanságnak tartom. Manapság is erősen dühít, ha értesülök az utódállamok büntetlen pimaszkodásáról a határainkon kívül rekedt magyarokkal szemben.

4. Továbbtanulás (1937)

Családunkban a továbbtanulásnak egyáltalán nem volt előképe. Szüleim, rokonaim nagyrészt csak polgári iskolai végzettségre tettek szert. Mivel az elemiben végig kitűnő bizonyítványom volt, apám tanult sógora melegen támogatta a rákosligeti Petró Elek evangélikus lelkész javaslatát, tanuljak tovább a híres Fasori Evangélikus Gimnáziumban. A rábeszélés sikerült, szüleim hozzájárultak a gimnáziumhoz azzal a feltétellel, hogy jól fogok tanulni és tandíjmentes leszek.

A fasori felvétel tiszta jeles bizonyítványom miatt problémamentes volt. Némi büszkeséggel hallottam a bizottság élén trónoló Koch István igazgató úr kommentárját: »ilyen bizonyítvánnyal kell idejönni«. A véletlen úgy hozta, hogy Vermes Miklós osztályába kerültem, mert ő segített zavarban levő anyámnak az űrlapokat kitölteni. Ez egész életemet meghatározó lépésnek bizonyult, így kezdődött ugyanis 54 évig tartó, évtizedekkel később barátsággá fejlődő kapcsolatom Vermes tanár úrral, a hírneves pedagógussal.

5. Fasori Gimnázium: szakmai alapozás (1937-1945)

A Fasori Gimnáziumban minden egyes tantárgyat felkészült és kitűnő tanároktanítottak, nem hiába volt közöttük 10 volt Eötvös-kollégista. Rákoscsabáról vonattal bejárva jó kedvvel tanultam, ígéretemhez híven kitűnő eredménnyel, az évkönyvek tanulmányi névsorában vastag betűvel írtál a nevem. Tandíjmentességet, ingyen tankönyveket, pénzjutalmakat kaptam, amit szüleimnek adtam át, megtoldva azzal a keresettel, amihez rendszeres korrepetálás révén jutottam. Kezdetben főleg a *földrajz* érdekelt, amit gyakori betegségeim alatti olvasmányoknak köszönhetek, majd váltottam a *történelemre*. Mindez később a kémia és fizika mellé jól jött az Eötvös-kollégiumi felvételin. Ezekről az ősi hobbikról árulkodik a Panoráma útikönyv-sorozat, meg a 12 kötetes Marczali-féle Nagy Képes Világtörténelem a könyvespolcomon.

A gimnázium hatodik osztályában azután Vermes tanár úr jóvoltából mindent elsöpört a *kémia*. Ez akkoriban új tantárgy volt a gimnáziumokban. A Fasorban a kémia azonnal kitűnően megszervezett, gyakorlatokra alapított tantárgy lett, ami az avatott és képzett tanárnak, Vermesnek volt köszönhető, nem hiába volt hét éven át tanársegéd az egyetem egyik kémiai intézetében.

Hirtelen támadt kémiai érdeklődésemet szertári pepecseléssel, egy karbamidról szóló kísérletes pályázattal, számos szerves vegyület szintézisének elvégzésével elégtettem ki.

Emellett buzgón olvastam és jegyzeteltem a kémiai szakirodalmat: Than Szervetlen kémiáját a Fasorban, Zechmeister Szerves kémiáját a József körüti Technológia Könyvtárban, német gyakorlókönyveket is forgattam, a Hollemannt, és a Gattermannt. Karácsonyi ajándékkul Rex Sándor és Gróh Gyula egyetemi tankönyveit kértem és kaptam.

6. Fasori gimnázium: világnézeti alapozás

Hogy az otthoni örökséggel kezdjem: apai ágon értesültem a *szakszervezeti* (akkori szóhasználattal élve: a szakegyleti) *szellemiségről*, a szolidaritásról, a segélyezésről, a munkás kultúréletről. Anyai ágon meg éppenséggel a munkásarisztokrácia *antikommunistaságáról*. Drága jó művezető-nagyapám, a munkaimádó és nagyszerű vasgyári szakember, a korabeli elvtársakat munkakerülőnek, szájtépőnek tartotta.

Vallási egyensúlyhoz vezetett, hogy az apai rokonság és a felekezeti iskola protestáns racionalitását ellensúlyozta anyai ágon a misztikus katolicizmus. Eljártam mindkét felekezet templomába, ezért sohase tudtam érzelmileg azonosulni ideológiai hadviselésükkel.

Politikai balansszal járt, hogy a gimnázium Horthy-korszakbeli hivatalos – a körülményekhez képest mérsékelt – nacionalizmusát semlegesítette a ránk nagy hatással levő Vermes tanár úr egyénien liberális, antimilitarista attitűdje. Nem véletlenül voltam 44 decemberében hadrakelt levente helyett bujkáló katonaszökevény, akire leleplezés esetén a plakátok szerint felkoncolás várt volna.

7. A Vermes idol

Egyéniségem fiatalkori kialakulására nagy hatással volt Vermes Miklós, aki nyolc éven át volt tanárom, osztályfőnököm, pártfogóm, a továbbiakban tanácsadóm, később idős barátom. Utánzásra érdemes jellemvonásai közül kiemelhető a protestáns puritánság, a világias és racionális gondolkodás (távol a misztikától), igény a modern tudás megszerzésére, a tudás átadásának fontossága, a szegények és elesettek szemérmes támogatása.

Hol nyilvánult meg nálam Vermes hatása? Elsősorban a színvonalas és érdekes órákon, aminek léssőbb nagy hasznát vettem egyetemi tanulmányaim és oktatási munkám terén. Emlékezetes hatást gyakoroltak ránk az iskolán kívüli együttlétek is: a rendszeresen szervezett kirándulások a Jánoshegytől a Radnai havasokig, a kerékpáros túrák, az uszodai programok. Nálam Vermes a pótpapa szerepét is betöltötte, tőle tanultam túrázni, úszni és biciklizni.

8. Pályaválasztás (1945)

Eredetileg a Műegyetemre szerettem volna beiratkozni, a vegyészmérnöki szakra. Közbejött azonban a háborús finálé, apám elhurcolása, vállalatától '45 tavaszán csak végkielégítést kaptunk, kereső nélkül maradtunk. '45 nyarán érettségiztem, de a továbbtanulás szempontjából a tandíj befizetése áthidalhatatlan anyagi problémát jelentett.

Érettségi után Vermes azt tanácsolta, hogy a műegyetemi vegyészmérnöki szak helyett válasszam a Pázmány Péter Tudományegyetem kémia-fizika tanári szakát és egyidejűleg pályázzam meg az Eötvös-kollégiumi tagságot, ami felvétel esetén számomra anyagi biztonságot nyújtana. Vermes a huszas években maga is kollégista volt, ő segített megírni a kérvényt és adott ajánló levelet. A kollégiumban egyébként az egyetlen számításba jövő protekció az egykori kollégista szaktanár ajánlása volt.

9. Eötvös kollégium (1945-1950)

A kollégiumban '45 júliusában került sor a bentlakásos felvételi vizsgára, az ún. fejkopogtatásra. Fizikából Bay Zoltán, általános tájékozottságomról Bulla Béla földrajz-professzor kérdezett, kémiából megelégedtek a fejkopogtatáson részt vevő Vermes nyilatkozatával. Később azután nagy öröm volt olvasni nevemet a Magyar Közlönyben a

miniszter által aláírt felvételi névsorban. Mintegy nyolcvan jelentkező közül tizenégyen kerültünk be a kollégiumba, később jó néhányan egyetemünkön és a kulturális életben is jól ismertek lettek: így a spanyolos Benyhe János, a klasszika-filológus Frankl (Falus) Róbert, a barlangász Jakucs László, az irodalmár Kardos (Pándi) Pál, a szlavista Niederhauser Emil, az olaszos Sallai Géza, az író Szász Imre, a szanszkritus Vekerdy József, és last but not least a gyilkos besúgó hírében álló Lakatos Imre, aki később Angliában matematikus-tudományfilozófusként világhírnévre tett szert.

A kollégiumi életről órákat lehetne beszélni. Ezt meg is tettem, amikor a Petőfi Irodalmi Múzeum felkérésére Kelevéz Ágnesnek egy jó hosszú interjút adtam, amelynek tartalma könyv formájában is megjelent »Egy kémikus a régi Eötvös Collegiumban« címmel. Ez alkalommal talán elegendő ennek a könyvnek a fülszövegét szó szerint idézni.

»Amikor az Eötvös Collegiumról beszélek, természetesen magamról fogok beszélni, hogyan éltem – egy kémikus a bölcsészek között – 1945 őszétől 1949 végéig a tudománynak ebben az aszkétikus és mégis vidám novicius-kolostorában. Hogyan alakította életünket, örökre nyomot hagyva bennünk. Életre szóló útravalót kaptam: a tudomány iránti elkötelezettséget, az önként vállalt intenzív munka örömét, az előítéletektől mentes vizsgálódást, az önállóságot az anyag feldolgozásában, a véleményalkotás szabadságát, az önmagát sem kímélő kritikai szellemet, a tekintélyi elv, a pöffeszkedő akadémiizmus elutasítását. És persze az irodalom és a zene szeretetét, a nyitottságot és a toleranciát, a fonákosságok kezelését gunyoros humorral, az irtózást a politikai egyoldalúságtól és agressziótól, de még a polgárpukkasztó szabadszájúságot is. Olyan ember lettem, amilyenné a Collegium formált, ott szereztem sárga hű barátokat. Ott voltam, amikor politikai okokból fokról-fokra rombolni kezdték, majd diákszállóvá silányították. Az Eötvös Collegiumban eltöltött öt évre emlékezem vissza ebben a könyvben, örömmel is, fájó szívvel is. «

10. Egyetemi tanulmányok (1945-1949)

'45 szeptemberében kezdtem a kémia-fizika tanári szakon, majd '46 szeptemberétől ezzel párhuzamosan vettem részt az akkor meginduló szervezett vegyészképzésben is, ahol előírt előadásokat és gyakorlatokat kellett abszolválni, a kollokviumok és szigorlatok száma is rögzítve volt. A fasori Vermes-iskola révén előnnyel indultam, emlékszem, hogy gólyakorunkban Kőrös Endre asztaltársam, a későbbi akadémikus csodálkozott azon, hogy én már ismerem az analitikai elektronegyenleteket.

A kémiai tanárképzésben előírták a vizsgát analitikus geometriából. Egy nagy baj volt csak: a híres Kerékjártó professzor előadásaiból egy árva hangot se értettem, úgy éreztem, hogy ebből a tárgyból én az életben nem fogok levizsgázni és így hamar vége lesz egyetemi pályafutásomnak. Szegény Kerékjártó azonban még azon az őszön meghalt, és az őt követő Fejes Tóth László annyira mást csinált az órán, hogy tárgya a kedvencem lett és jelesre vizsgáztam.

A kémiát egyetemünkön kitűnő erők tanították: az első évfolyamon Gróh Gyula – a híres tankönyvek szerzője – lényegesen jobb volt, mint a műegyetemi Putnoki, kár, hogy a hatalmas hallgatói létszám miatt futószalagon vizsgáztatott, nem úgy mint Végh Antal, akitől a kvalitatív analízist tanultuk, az ő vizsgái élményszámba menő izgalmas meccsek voltak. Schulek Elemér híres analitikus, de rossz előadó volt. Bár modern dolgokat adott elő, de a megértés kedvéért mindennek utána kellett olvasni, aminek azért volt némi előnye is. A régiesen-konzervatív Széki Tibor még mindig jobb és teljesebb szerves kémiai előadásokat tartott, mint a műegyetemen a híres Zemplén Géza. A fizikai kémiát Erdey Grúz Tibor szerintem jól és érdekesen adta elő, szerettem az óráira járni. Buzágh Aladár a kolloidkémia világhírű művelője viszont unalmasan motyogott. Arra különösen büszkék voltunk, hogy Müller Sándor nálunk már 1947-től előadta a szerves kémia legmodernebb vonulatát, az atomkapcsolatok elektronelméletén alapuló elméleti szerves kémiát.

Noha a vizsgák a vegyész szakon eléggé szigorúak voltak (legalábbis a korabeli bölcsészvizsgákhoz képest), nekem elég jól sikerültek, indexemben 50 bejegyzésből 41 a jeles és 9 a jó. A három többszoros szigorlat végeredménye: 2 jeles, 1 kitűnő. Érdekes, hogy a melléktárgyakból, matematikából, fizikából, ásványtanból kaptam mindig a legjobb jegyeket, talán a kollégium hatására? Életem első kollokviumát Mauritz Bélánál tettem le kristálytanból. Dolgozószobájában ugyanolyan fotelbe ültetett le, mint amilyenben ő is ült, tényleg beszélgetés folyt közöttünk és mellette mindvégig embernek érezhettem magam. Tanári alapvizsgám két kitűnőre sikerült, ami még az Eötvös kollégiumban is ritkaság volt. Ez megalapozta szakmai hírnevem, pedig kémiából vizsgáztatónak presztizs-okokból a legszigorúbbat, Erdey Grúzt választottam, úntam ugyanis Gróh gépiességét. Emlékezetes lett kémiai-technológiai vizsgám Buzághnál. Aznap csaknem mindenkit megbuktatott – engem is –, mert egy drága készülékét asszisztensei a laborban összetörték. Szerencsére az indexben vonallal jelzett bukást a kollégiumban nem vették észre, mert a pótvizsgán már jelest kaptam.

Cum laude minősítésű okleveletem '49 októberében szereztem meg, ami jó alkalmat adott arra, hogy elmeneküljek az Eötvös kollégiumból, amely a kommunista hatalomátvétel után a félelem tanyája lett. A megvadult párttagok inkvizíciós eljárások keretei között igyekeztek megszabadulni mindazoktól, akik nem fújtak velük egy követ, miközben a kollégium a legjobb úton haladt a hithű marxista intézménnyé válás, azaz a megsemmisülés felé.

11. Elhelyezkedés (1949)

Mielőtt még megszereztem volna a diplomámat, ajánlatot kaptam a volt kollégista Farkas Gábortól, a paptanár Gimesi Nándor növényélettani intézetének tanársegédjétől, hogy menjek el hozzájuk alkalmazott kémikusnak. Igent mondtam, mert ez az egyetlen maradványt jelentette számomra. Mindebből azonban nem lett semmi. Történt ugyanis, hogy abban az időben kezdődött az egyetlen a kommunista tisztogatással egybekötött nagyarányú fejlesztés. A reakciónak mondott professzorokat nyugdíjazták, a megbízhatatlan asszisztenseket elbocsátották. Ugyanakkor az oktatás színvonalának emelésére a tanszékek személyi létszámát jelentősen megnövelték. Mindez hatalmas lehetőségeket nyújtott azoknak, így nekünk is, akik akkoriban fejezték be tanulmányaikat. .

A szerves kémiai intézetre is ez a sors várt. Széki Tibort nyugdíjazták, majd a gyógyszerészekről megszabadított intézet élére Szegedről meghívták a Kossuth-díjas Bruckner Győző akadémikust. A négy régi asszisztensből három maradt, melléjük két nemrég és hat akkor végzett vegyészhallgató került, közöttük én is. A kommunista párt megbízásából Gárdos Gyuri évfolyamtársam foglalkozott káderproblémákkal. Miután szerves kémiai orientáltságom közismert volt és eredményesen vezettem önkéntes tanulóköröket, elintézte, hogy ne a növényélettanra, hanem a szerves kémiai intézetbe kerüljek a végzés után. Később a tanszéki létszám még tovább bővült, '55-ben Bruckner mellett már 21 diplomás és 20 segédszemélyzet dolgozott.

12. Kezdő évek– Oktatás (1949–1959)

Az intézetbe kerülvén rögtön bekapcsolódtam az oktatómunkába. Gyógyszerész-tanulókört, majd hamarosan vegyészlabort vezettem. Előadási asszisztensként részt vettem abban a háromtagú munkacsoportban, amely Bruckner professzor előadásairól részletes jegyzetet készített. Ezek a szövegek a tervezett *Szerves kémia* tankönyv anyagának első rögzítését szolgálták. Később ez a csoport személyemre redukálódott, talán azért, mert én tudtam a prof. gondolkodásához legközelebb álló módon visszaadni az általa elmondottakat. A 49/50-es tanév végére el is készült egy kétkötetes 1.000 oldalas stencilizett jegyzet. Ez olyan megfeszített munkával járt, hogy befejezése után kisebbfajta idegösszeomlást kaptam és egy jó hetes intenzív pihenésre volt szükségem, hogy rendbe jöjjek.

A sikeres jegyzetírásnak köszönhető, hogy Bruckner bevont az akkoriban elkezdett tankönyvének szerkesztésébe. Önálló ötleteim és javaslataim többségét is szívesen fogadta, a könyv bizonyos részei így az én kezem nyomát is magukon viselik. A terjedelmes tankönyv első kötete 1952-ben, második kötete 1955-ben jelent meg.

Szerkesztői munkámat egyszer egy mulatságos epizód kísérte. Bruckner kezdetben még nem tudott felköltözni Budapestre, így a nyári szünetben szakmai megbeszélésre szegedi lakására hívott. Nagyon kedvesen várt a vonaton és egész nap szívesen látott vendége voltam. Aznap azonban az AVH megszállta azt a bérházat ahol lakott, mert a folyosó falára valaki felfirkálta, hogy »Sztalin le van szarva«. Az elvtársak minden lakótól írásmintát vettek, miközben ezt a szöveget kellett leírni: »Stangl szarva le van festve«.

13. Kezdő évek– Kutatás (1949–1959)

Kutatói pályafutásom eléggé ellentmondásosan indult. Amikor '49 nyarán átléptem a szerves kémiai intézet küszöbét, a volt Eötvös-kollégista Müller Sándor, intézeti tanár mellett szerettem volna dolgozni, ebben szóban meg is egyeztünk. Müller modernsége, közvetlen stílusa, játékos-cinikus-önirónikus humora nekem nagyon imponált, ilyen témavezetőt képzeltem el magamnak.

Miközben '49 nyarán Müller még Almádiban nyaralt, a frissen Pestre érkezett Bruckner szeptember elején kezdett nekem egyre bonyolultabb laboratóriumi feladatokat adni, ezek között volt például autoklavozás, elektrolitikus redukció, amikről fogalmam se volt. A technikai részleteket illetően Bruckner docenséhez, a Szegedről jött Kovács Józsefhez kellett fordulnom, akinek felületessége és némi nagyképűsége engem eléggé irritált. Mivel nem ilyen lovat akartam, nagy bátran bekopogtam Brucknerhez, hogy engedjen át, pontosabban engedjen vissza Müllerhez. A főnöknek arcizna se rándult, kommentár nélkül beleegyezett. Így lettem Müller Sándor munkatársa és így jelent meg vele első cikkem 1952-ben az amerikai Journal of Organic Chemistry folyóiratban, majd két évvel később jött a második cikk a hírneves német Berichtében. Nem sokkal ezután Müller befejezte több évtizede folyó kutatási témáját, és búcsút mondva a laboratóriumi munkánaknekilátott egy elméleti szerves kémiai tankönyv írásának, amely azonban sajnos sohase készült el.

14. A Müller idol

Müller Sándor stílusára jellemzőek voltak a színvonalas, tekintélyt nem ismerő szópárbajok, a polgárpukkasztó antisznobság, szabadszájúság. Mindenkivel szót értett, legyen az altiszt, egyetemi hallgató vagy akár az Akadémia elnöke. Nem voltak előtte tabu témák, legyen szó politikáról, pártról, egyházzal, akadémiáról, egyetemről vagy bármi másról. Fényképalbumában fiatalkori arcképe alá eretnek módon egyszerűen ezt írta: »Ôszentségem«.

Bruckner és Müller professzorok között mindvégig igen szívélyes és kollégiális kapcsolat állt fenn, ami számomra máig ható példa. Az Eötvös kollégium régi szokásait követve, mások előtt is viccesen magázták és tanárurazták egymást, és mivel Bruckner Győző volt a tanszékvezető, ő időnként a főtanárúr megszólításban részesült.

15. Önálló utakon (1953-tól)

Müller visszavonulása folytán témavezető nélkül maradtam. Hogy mégse lettem Bruckner beosztott kutatója, az a véletlennek volt köszönhető. A Bruckner-könyv munkálatai közben rájöttem arra, hogy a szakirodalomban a kénorganikus vegyületek sztereokémiájának elméleti indokolása ellentmondásos. Bruckner elfogadta gondolatmenetemet és egy önálló, egyszemélyes cikk megírására ösztönzött, amelyet készségesen lektorált és le is fordított németre. Ez a cikk 1953-ban jelent meg az Acta Chimicában, ami a hazai kénorganikus kémiai kutatások startját jelentette.

Bruckner nagyvonalúságára jellemző, hogy a továbbikban a téma laboratóriumi kísérleteken alapuló folytatására bízott, nem pedig arra, hogy csatlakozzék az általa irányított peptidkémiai kutatásokhoz. Éltem a lehetőséggel, így pár év múlva benyújthattam önálló kénorganikus kutatásaimon alapuló egyetemi doktori disszertációm, melyet '59-ben meg is védtem, immár *summa cum laude* eredménnyel.

16. A forradalom (1956)

A Bruckner-korszak hetedik évében az 56-os forradalom drámai változást hozott a tanszék életében, elsősorban azért, mert a diplomásoknak majd a fele disszidált. Itt is elmondom, hogy október 23 számomra a legfontosabb nemzeti ünnep, mert az ezt követő napokban úgy tűnt, hogy megszabadultunk egy iszonyatos diktatúra rémálmától, és ezt az örömet a Kádár korszak gyilkos konszolidációja később se tudta megsemmisíteni. Talán érdemes elmondani, hogy a tanszékről szinte kéz a kézben távoztak nyugatra a legbigottabb sztálinisták és az akkoriban »jobboldali reakciósnak« mondott kollégák. A helyben maradt »középnek« kellett aztán a munkát újrakezdenie, levonva a megfelelő tanulságokat a maradandó és mulandó értékekről. Szerencsére a Kádár-korszak azt már lehetővé tette, hogy egy szerves kémiával foglalkozó tanszéken inkább a szakmai, s ne csak a politikai teljesítményt lehessen figyelembe venni.

17. Vezető oktatóként a Bruckner-tanszéken (1960–1970)

A forradalom után a Bruckner megritkult »udvarához« legközelebb álló Kucsman-Medzihradzky-Kajtár trió vezető szerephez jutott a tanszék életében. '56 után az egyik disszidens helyett szaklaborvezető lettem, az ilyen megbízás a továbbiakban rendszeressé vált. Ezzel párhuzamosan megbízást kaptam a vegyészlabor, majd a tanárlabor szakmai irányítására, ami a csoportvezetés mellett korszerű tematika kidolgozásával és jegyzetírással járt. '65-ben a kandidátusi fokozat megszerzése után sor került a docensi kinevezésre is, ami hivatalosan is jelképezte a vezető oktatóvá válást.

18. A Bruckner idol

Bruckner Győző sokak által irigyelt, családias légkört teremtett tanszékén. Nem csoda, hogy őt sok tekintetben példaképnek tekintettük. *Oktatói munkáját* Bruckner elsődlegesnek tartotta, a szakmai tökélyre való törekvése németes precizitással párosult. »Csak a ripők nagyvonalú, a zseni aprólékos«, ez volt kedvenc mondása. Kitűnő, jól érthető, élvezetes előadásokat tartott, mindig szabadon. Elismerésének még a nagyon kritikus Vermes Miklós is hangot adott. Rám várva egyszer végighallgatott egy Bruckner órát, majd nekem ezt mondta. »Nagyszerűen ad elő, jól kezeli a színes krétákat. Örülhettek, hogy ilyen főnökök van«. Bruckner kötelességtudatára jellemző, hogy az órája előtti este sohase csinált programot, nem ment el színházba, nem fogadott el meghívást.

Vezetőként távol állt tőle minden agresszivitás, hallgatóival, beosztottjaival sohasem bánt lekezelően, parancsolóan, erre nem is volt képes. Egy jellemző eset: amikor egy hallgató a laborban nyílt lángon kristályosított át ligroinból és a keletkező tűz bekormozta az újonnan kifestett labor plafonját, a felindultnak látszó Bruckner a helyszínre sietve ordítás és tetemrehívás helyett csak ennyit mondott: »Kolléga úr, hát nem tudja, hogy nem szabad nyílt lángon benzinfélekét forralni? Kérem, máskor ne csináljon ilyet«. Vizsgáztatóként is szelíd és megértő volt, a hallgatók szívesebben vizsgáztak nála, mint nálunk az ifjú titánoknál. Munkatársainak számos cikkét lektorálta és fordította, de eszébe se jutott, hogy ezért beiratkozzék társszerzőnek.

A tanszéki közösségben legtöbbször *emberi mintaképnek* tekintette. Humora szelíden anekdotázó, svejki-mikszáthi volt, magunkfajta emberekről szóló, sohasem bántó. Nem tartott igényt a felső társadalmi réteggel kialakított kapcsolatokra (elnezően mosolygott rajtuk), annál

szívesebben volt együtt társaságban tanszéki fiatal kollégáival. A déli és délutáni tanszéki teázásoknál igazi pater familiásként viselkedett. Örömmel járt kirándulni munkatársaival, ilyenkor iszogatók közben szívesen recitált Thomas Mannt, szavalt Babitsot vagy Rilket.

19. Vezető kutatóként a Bruckner-tanszéken (1960–1970)

A kénorganikus kutatásainkhoz sikerült jó csapatot teremteni, melynek tagjait hosszú évtizedeken át tartó barátság fűzte össze. Kapovits István a preparatív vonalat, Ruff Ferenc a fizikai szerves kémiai vonalat vitte. Együtt kaptunk '75-ben Akadémiai díjat és '96-ban Széchenyi-díjat. Voltak jó diplomamunkásaink: Tanács Béla jeles izotópkutató lett, Kremmer Tibor, Fischer János, Sólyom Sándor elismert akadémiai doktor. Később voltak jó állandó munkatársaink is: Rábai József, Jalsovszky István, Szabó Dénes, valamint jó kooperációs partnereink: Kálmán Alajos (KKKI), Csizmadia Imre (Toronto)

Kutatásaink a kénorganikus vegyületek elektron- és térszerkezetének vizsgálatára, képződési mechanizmusuk felderítésére terjedtek ki. Előállítottuk egy új vegyülettípus képviselőit, a szulfuránokat, amelyekről addig azt hitték, hogy csak a reakciók közti termékeként létezhetnek. Kimutattuk, hogy a kénatom által alkotott kötések lényegesen eltérnek a szénatom kötéseitől, annál sokszínűbbek, erősségüket tekintve pedig szinte folyamatos skálát alkotnak az egyszerűsénél gyengébb és többszörös kötések között. Számos különböző műszeres vizsgálati módszer (IR, UV, NMR, X-, ¹⁸O és ¹⁵N izotópos vizsgálatok, reakciókinetika) együttes alkalmazásával hozzájárultunk a fizikai szerves kémia hazai meghonosodásához. Hazánkban 1967-ben elsőként határoztuk meg egy szerves molekula térszerkezetét röntgendiffrakciós módszerrel. A számítógépes elemzéseket és az alkalmazott kvantumkémiai is elsőként vezettük be itthon 1970-ben a vegyületek finomszerkezetének, valamint a kén-oxigén kölcsönhatásoknak a felderítésébe. Ezek a kölcsönhatások jelentősen befolyásolják a kénorganikus vegyületek viszonylagos stabilitását és reakciómechanizmusait.

Eredményeinket cikksorozatokban publikáltuk német majd angol nyelven a Tetrahedron és az Acta Chimica folyóiratokban, így megjelentünk a nemzetközi porondon is. Még fiatal kutatóként ért az a megtiszteltetés, hogy Kharasch, a neves amerikai professzor egy fejezet megírására kért fel a Chemistry of Organic Sulfur Compounds című művének harmadik kötete részére. A sors iróniája, hogy ez az írás végül egy folyóiratban jelent meg, mivel a könyvsorozat amerikai kiadója időközben tönkrement.

A tanszéken belül, de azon kívül is gyakran azzal ugrattak bennünket, hogy a bioaktív vegyületek kutatását jelentő divatos ár ellen haladva mi »természetellenes« kénvegyületekkel, nevezetesen a kén-nitrogén kötést tartalmazó szulfiliminekkel foglalkozunk. De mit tesz Isten? 2009-ben megjelent egy cikk a világhírű Science folyóiratban ezzel a címmel: »Új kötés a biológiában: A szulfilimin-kapcsolat erősíti a szövetet«. Hát ennyit a mi kénvegyületeink, szulfilimijeink természetellenességről.

20. Tanszékvezetői váltás (1970)

A századfordulón született Bruckner Győző 1970-ben töltötte be hetvenedik életévét, így hivatalból át kellett adnia a tanszék vezetését. Szakmailag a Bruckner körüli trió: Medzihradszky, Kajtár és jómagam jöhettünk szóba új vezetőként. Kajtár ab ovo kiesett, mert vallásos elkötelezettsége miatt a kommunista pártszervezet nyilván nem fogadta volna el, így Bruckner professzor Medzihradszkyt és engem jelölt a posztra aequo loco. Medzihradszky látszott esélyesebbnek az államilag is támogatott sikeres peptidkutatásai, valamint a már benyújtott nagydoktori disszertációja révén. Javamra szólt viszont a szélesebbkörű oktatási munka, a könyvírás, valamint a szürke eminenciási szerepem Bruckner körül. Nagydoktori disszertációm ugyan közel állt a beadáshoz, de a témája hazai vonalon nem volt igazán favorizált és nem versenyezhetett a tanszék fő profilját képező peptidkémiai kutatásokkal. Mindezt átlátva jeleztem Brucknernek, hogy a magam részéről nem aspirálok a vezetői

posztra, támogassa inkább egyértelműen Medzihradszkyt. A főnök ettől szemmel láthatóan megkönnyebbült, hiszen nem neki kellett a döntő szót kimondania.

Egy jó darabig ez a kombináció hivatalos helyeken is elfogadottnak látszott. Az utolsó pillanatban azonban az egyetemi pártszervezet megvonta támogatását Medzihradszkytól és ezen Polinszky miniszterhelyettes se tudott, talán nem is akart segíteni. Úgy látszik az Állami-díj akaratuk ellenére történt elnyerése miatt Medzihradszky továbbra is szálka volt a kommunista párt szemében. A pártintrikák folyamán Kátai Imre helyettes dékán egy szép napon behívatott és megkérdezte, hogy vállalnám-e a szerves kémiai tanszék vezetését. Gondolkodási időt kértem, majd Brucknerrel és Kajtár barátommal való tanácskozás után igent mondtam. Látszott, hogy csak így lehet biztosítani a tanszéken a bruckneri hagyományok folytatását és megakadályozni egy pártkomiszár kinevezését a tanszék élére.

Nem volt könnyű '70 decemberében kandidátus-docensként az akadémikus-professzor Bruckner Győző örökébe lépni. Egyrészt a pártszervezet azt gondolta, hogy politikai akaratának kivitelezésében velem könnyebb dolga lesz, mint a nagytekintélyű Brucknerrel, ezt elveim fenntartása érdekében lavírozással ügyesen ki kellett védenem. Másrészt le kellett nyelnem, hogy bizonyos szakmai körök úgy nyilatkoztak rólam, hogy a szerves kémiai tanszéken Bruckner professzor helyébe Mr. Niemand lépett. Ezen a helyzeten csak az segített, hogy hamarosan megvédtem akadémiai doktori dolgozatomat és '72-ben kineveztek egyetemi tanárrá, valamint az is, hogy a tanszék életében – a gúnyolódók várakozásával ellentétben – nem következett be negatív változás.

21. Tanszékvezetőként a Múzeum körúton (1971–1989) – Oktatás

Fiatal korom miatt – akkor 44 éves voltam – a tanszék életében nem tölthettem be a bruckneri pater familias szerepkört, csakis primus inter pares lehettem, azaz első az egyenlők között. Kezdeti dolgom a nyitás volt, komoly feladatokat kaptak azok a kollégák is, akik a bruckneri korszakban úgy érezték, hogy a háttérbe szorultak. Az elkényelmesedés elkerülésére a pozíciók terén a bérelt helyek gyakorlata helyett a rotáció elvét kívántam érvényesíteni. Fontos feladatként jelentkezett modern szemléletű, új speciális laboratóriumi gyakorlatok szervezése is, szerencsére ehhez rendelkezésre álltak nagy tudású kollégák.

A tanszék egészét érintő közösségi munkák szervezésében éltem a feladatmegosztás lehetőségével. Felelősöket állítottam az egyes reszortok (»minisztériumok«) élére: külön-külön felelőse volt a vegyszerek, műszerek, könyvtári beszerzések, építkezés, oktatásszervezés, kutatásszervezés, nemzetközi kapcsolatok, diákkörök, termelési gyakorlatok, pénzügyek, személyi ügyek, tűzrendészet, balesetvédelem, műhelymunkák és az üvegfelszerelések területének,

Számomra a legnehezebb feladat kétségtelenül a *főkollégiumi előadások átvétele* volt. Ezen a téren nem volt gyakorlatom, nem is szerettem előadni, sokkal inkább írni. Mégis úgy véltem, hogy egy tanszék vezetőjének kötelessége átvenni és legjobb tudása szerint megtartani a főkollégiumi előadásokat. Erről korábban így nyilatkoztam, ezt érdemes szó szerint idézni. „Az előadói asztal mögött állva a könnyedség mögött persze nem kis szorongást éltem át. Nagy feladat volt Bruckner professzor nyomába lépni, éreztem, hogy az utánzás céltalan kísérlet volna. Megpróbáltam hát az addigi, németes jellegű, teleírt táblákkal dolgozó, elegánsan konzervatív stílus helyett, egy, az angolszász iskolához közelebb álló, modern illusztrációkkal kísért, oldottabb hangulatú előadást megalkotni, amely a fenomenologikus leírás helyett inkább a szerkezeti szempontokra teszi a hangsúlyt. Mivel korban egy nemzedékkel közelebb álltam a hallgatókhoz, mint a korábbi professzor, nem esett nehezemre a közvetlen, humoros hangvétel, amelyet, úgy tűnik, jól fogadtak. Nagyon nagy kitüntetésnek érzem, hogy hamarosan elnyerhettem tőlük a Kar Kiváló Oktatója címet, mely akkoriban a hallgatók szuverén döntésén alapult.

Egyetemünkön a szerves kémiai tanszék jó hírét öregbítette, hogy abban az időszakban számos tankönyv és jegyzet látott napvilágot: Kucsman Árpád: tankönyvpótló jegyzet, 5 kötet (1240 oldal); Kajtár Márton: tankönyvpótló jegyzet, 5 kötet (1500 oldal); Kajtár Márton: Változatok négy elemre, 2 kötet (973 oldal); Bruckner Győző: Szerves kémia: I/2 (átdolgozás), II/1, II/2 kötet (1760 oldal); Furka Árpád: Szerves kémia (930 oldal). Ezen felül előadási és laboratóriumi jegyzetek, példatárak jelentek meg különböző tárgykörökből: előadási ábragyűjtemények, természetes vegyületek kémiája, nomenklatura, spektroszkópia, elválasztástechnika.

22. Tanszékvezetőként a Múzeum körúton (1971–1989) – Kutatás

A tanszéki kutatásokat hivatalosan is hat kutatási témacsalád köré szerveztem, ezek vezetésére tapasztalt kutatókat kértem fel és a vezetői gárda tagjai (Medzihradszky, Furka, Szekerke, Kajtár, Kucsman, Körmendy) feleltek csoportjuk teljesítményéért.

A kutatásban a tanszékkal szorosan összefonódva vett részt az MTA Peptidkémiai Tanszéki Kutatócsoportja, amelyet még Bruckner professzor hozott létre 1961-ben. Az ő nyugalmabavonulása után 1972-ben az MTA főtitkára, Erdey Grúz Tibor a vezetést az »egy akol egy pásztor« elv alapján rám bízta, ami szakmailag és emberileg nem volt valami szerencsés döntés, amellet a peptidkémikus Medzihradszky professzorra nézve kifejezetten sértő. Ezen úgy próbáltam segíteni, hogy átengedtem a szakmai irányítást és csak adminisztratív vezetőként igyekeztem fungálni. Ilyen minőségemben viszont sikerült elhárítanom a Kutatócsoport leválasztását és elköltöztetését a tanszékről. Így 1973-ban az ELTE legnagyobb létszámú szervezeti egységévoltunk: 17+20 fő diplomás és 10+20 segédszemélyzet, azaz összesen 67 fő dolgozott nálunk.

A teljesítménnyel elégedettek lehettünk: '71 és '89 között 4 akadémiai doktori értekezés, 10 kandidátusi értekezés, 28 egyetemi doktori értekezés és 422 idegennyelvű dolgozat, valamint 15 szabadalom született. 145 kutatási szerződést kötöttünk gyárakkal és kutatóintézetekkel, mint pl. a Chinoin, Richter, EGYT, Reanal, ÉVM, KKKI.

23. Tanszékvezetőként a Múzeum körúton (1971–1989) – Baráti kapcsolatok

A szerves kémiai tanszék egyetemszerte mindig is híres és irígyelt volt az ott uralkodó légkörért, békéjét ugyanis nem bontották meg ádáz belső harcok, intrikák. Ha nem is volt mindenki mindenkinek a közvetlen jó barátja, de a korrekt kollégai viszony mindannyiunk között fennállt. Nekem különösen fontosak voltak azok a szoros kötelékek, melyek néhány kollégámhoz fűződtek.

Wilhelms Adrienn tanárnő embersége, bátorsága, mély demokratizmusa és sokszínű életvitele nagyon erősen hatott rám. Baráti kapcsolatunk haláláig fennmaradt, függetlenül attól, hogy 1960-ban Bruckner Győző felesége lett. Az eltávozottak közül számomra a legfájdalmasabb veszteség Kajtár Márton professzor volt, akivel négy évtizedes szoros barátság kötött össze, s akinek széleskörű tudása és kedvessége a tanszék életének egyik meghatározó tényezője volt. Nagyon szomorú kötelességem volt halálakor, 1991-ben emlékbeszédet mondani róla. feleségével azóta is tartom a jó kapcsolatot. Örülök, hogy az ifjú kémikusok támogatására létrejött a Kajtár Alapítvány, melynek munkáját kuratorként támogatom. Szekerke Mária – kutatóként tudományos tanácsadó – jó pajtás, evezőpartner és túratárs volt, tőle is búcsút kellett venni 2000-ben. Most, hogy én is úgy járok kelek a világban, miként ő élete végén, szeretettel emlékezem vissza imbolgó lépteire, ahogyan az egyetemhez közeli villamosmegállót lassan megközelítette. Vajda Tamás professzor (nekem csak Tomi) a baráti körben szinte már csak az egyetlen, aki tanúja a régi időknek. Szerencsére ő még jó formában van, szinte naponta bejár az egyetemre és szorgalmasan ügyködik kis laboratóriumában.

24. Lágymányosi aktív évek (1990-1997)

'89 nyarára elkészült a kémiai szakterület új lágymányosi telephelye és sor került a tanszék átköltözésére, ami Trefort-kerti életmódunk teljes megváltozásával járt. Itt már csak három éven át, 65 éves koromig voltam tanszékvezető. Fő feladatomból az volt, hogy újjászervezzem a tanszékot az új helyen, gondoskodjak a csoportok megfelelő elhelyezéséről az új, kissé az irodaházakhoz hasonló körülmények között. Szakmai szempontból említésre méltó a speciális kollégiumok rendszerének kibővítése és átdolgozása. A '90-es évek elején a tanszék 8 kötelezően választható tantárgyat és 56 speciális kollégiumot hirdetett meg. .

Amúgy az oktatás és a kutatás a Múzeum körüli formákban tovább folytatódott. Fontos változás volt viszont, hogy a tanszék és a kutatócsoport a személyi állomány megfelelő átcsoportosítása után szétvált, és a kutatócsoport vezetésére Medzihradszky Kálmán kapott megbízást. A vezetésnek nem sokkal később, nagyjából egy időben mondtunk búcsút, az én utódom Hollósi Miklós, az övé Hudecz Ferenc lett.

Következett még négy aktív esztendő, 70 éves koromban 1997-ben mentem nyugdíjba. Miután a tudományos továbbképzést akkoriban átszervezték és súlypontját az egyetemekre helyezték, egy ideig még közreműködtem az ELTE kémiai doktori iskolájának munkájában: a »kémiai szintézis- és reakciómechanizmus-kutatás« alprogram vezetője voltam.

25. A professor emeritusi korszak (1998-tól)

Nyugdíjazásom nem jelentette aktivitásom megszűnését. Ezt animálta az is, hogy egyetemünktől '98-ban professor emeritusi kinevezést, 2007-ben a különösen kitüntetett honoris causa professzori címet kaptam.

'98 óta 11 újabb publikációnak vagyok a társszerzője, ezek csatlakoznak az aktív korszakban publikált 134 cikkhez. Régi tanítványaim gyakran kérnek tanácsot cikkeik írásához. Ennek 9 esetben a cikkek végén nyoma is van. Nagy örömmre szolgált, hogy a Magyar Nagylexikonba 1.000 szerves kémiai szócikket, és 700 életrajzi szócikket írhattam, 1.600 szócikket lektorálhattam. Írtam két könyvet is, az egyik az ELTE hetvenéves szerves kémiai tanszékéről szól, a másik pedig a régi Eötvös Collegiumban eltöltött diákéveimről. Három ízben kértek könyvrészlet írására, mégpedig azokba a könyvekbe, melyek Tomasz Jenőre az Eötvös Collegium néhai aligazgatójára, a korán elhalt kollégista társ Izsák Imrére, a világhírű csillagászra, illetve a faszori osztálytárs Blum Tamásra, az Operaház korrepetitor-karnagyára emlékeznek. Emlékező cikkeket írtam neves professzorokról, tanárokról: így Bruckner Győzőről, Müller Sándorról, Vermes Miklósról, Náray Szabó Istvánról.

Amre igencsak büszke vagyok, belekontárkodtam a szépirodalomba is. »Kezdődik a nap« című egyetlen novellámat, mely az öregkor tragikomikumáról szól (elkeseredésemben írtam saját magam kifigurázására), a Holmi nevű kiváló irodalmi folyóirat közölte. Domokos Matyi volt kollégista íróbarátom szerint ez a néhány oldal a nouveau roman stílusában íródott, mások minimalistának mondják. Réz Pali, ugyancsak volt kollégistafőszerkesztő barátom szerint, lehet, hogy minimalista, de van valami értelme. Ez a megállapítás jól esett. Megírtam családom történetét is, ezt kéziratként éppen a velem beszélgető Gács János, volt tanítványom javaslatára fogadta be az Angyalföldi Múzeum. Jelenleg Kajtár Márton egykori barátom és kollégám »Változatok négy elemre« című remek népszerűsítő könyvének újrakiadását segítem, az egyes fejezetekhez írt addendumokat lektorálom.

26. Egészség

Koromhoz képest egész jól vagyok. Pontosabban nincs jogom nagyokat panaszkodni, hiszen ahogy a fizikus Nagy Károly baráti kollégám szokta mondani: »nekünk már lejárt a szavatosság ideje«. Vérnyomásproblémák és szívzűrők azért vannak, aritmia ellen másfél éve belém ültettek egy ICD-készüléket, ami egy kifinomultabb pacemaker, elhárítja az

életveszélyes kamrai fibrillációt is, kétszer már kitűnően működött. Ettől eltekintve fáradt a motor, kíméltre szorul. Ami szerencse: úgy érzem, hogy még nem túl sokatveszítettem el a szellemi frissességéből, bár memóriám néha bosszantóan akadozik.

27. Emberi kapcsolatok

Mióta anyám 23 évvel ezelőtt meghalt egyedül élek az egyetemközeli öröklakásunkban, a Stoczek utcában. Családom nincs, már korán rájöttem arra, hogy a Jóisten nem családapának teremtett, így nem áll módomban individualizmusommal (milyen finom kifejezés az önzés helyett!) és rigolyáimmal közvetlen környezetemet kínozni.

A családot sokban pótolni tudta közeli barátaim köre, de szinte már mindegyikük elhagyott, Kajtár Márton 1991-ben, a kollégista Nagy Géza 2002-ben, Bobák Tibor alig hatvanévesen 2008-ban. Szerencsére Réz Pál még él, őt minden szombaton meglátogatom, eddig még megy a dolog. Létezik még egy régi öttagú bridzskompanya is három öreglánnyal, két-három hetenként gyűlünk össze egy kis zslugázásra.

Szerencsémnek mondhatom, hogy néhány fiatal meghatóan törődik velem. Elsősorban Faragó Imi, akit szívesen nevezek címzetes unokámnak, de Kiss Lacira is mindig számíthatok. Ez a kedves fiatalember (nekem fiatal, mert alig múlt negyven éves) valaha nálunk volt laboráns, de mint self-made-man az egyetem kémia tanári szakának elvégzése után szép karriert csinált: jelenleg a havannai nagykövetség gazdasági attaséja, onnan hív fel engem igen gyakran. Tanítványaim közül Kuti Miki és Mucsi Zoli tart velem szorosabb kapcsolatot, és nem feledkezhetek meg Molnár Margitkáról és Zaláné Szabó Editről sem, ők az egyetem tisztviselőiként ként még manapság is segítenek ügyeimben eligazodni.

28. Utazások, nyaralások

Hát ennek nagyjából már vége. Utóljára három éve nyaraltam Balatonfüreden. Külföldön két éve voltam Svájcban, de ilyesmire egyedül már nem vállalkoznék, a gyermekkorom óta vágyott Dél-Amerika már csak álom. Ami azért még megmaradt: látogatások Nógrádban. Cserhátsurányban él ugyanis Bobák Tibor elhalt barátom húga, ő gyakran lát minket Faragó Imivel vendégül. Ilyenkor autóba ülünk és felkeresünk csodás tájakat, régi templomokat, újjávarázsolt kastélyokat, Madách, és Mikszáth emlékhelyeit, érdekes falvakat, mint például Hollókő.

29. Színház, zene

Pesti kultúrhelyekre még el tudok járni. Pártoló tagként rendszeresen látogatjuk a Katona József Színház előadásait, a Budapesti Vonósok koncertjeit. Vivaldi-mániámról már sok helyen beszéltem. Ezt most csak azzal egészítem ki, hogy a 650 műből álló Vivaldi-kollekcióm bővítése nagyjából stagnál. Alig vesznek fel ugyanis új Vivaldi-művet, mivel nemigen van vásárlói igény klaszikusokra.

30. Film, TV

Moziba nem járok, a TV-ben főleg a híradókat nézem, hogy legyen min bosszankodnom. Mostanában elég vacak sorozatok mennek. A Helyszínelők, és a Nyomtalanul messze gyengébbek, mint az általam kedvelt régi sorozatok a Derrick, a Colombo és a Maigret, ezeknek sajnos már vége. Jó, ha néha-néha meg tudok nézni a TV-ben egy Almodóvar filmet, mint amilyen pl. a Rossz nevelés.

31. Könyvek

Könyveket már nem gyűjtök, van elég a polcaimon, de azért egyet-kettőt még veszek és elolvasás után továbbajándékozom őket. Kedvencem továbbra is a dél-amerikaiak, Garcia Marquez és Vargas Llosa. Az elmúltidőkben olvastam Esterházytól a Harmonia caelestist és

a Javított kiadást, Spirótól a Fogságban című vastag regényt. Szeretem Nádasdy Ádám nyelvi írásait, Ross Macdonald krimijeit. Olvasásra vár Darvasi Lászlótól a Virágzabálók.

32. Kulináris élvezetek

A rossz nyelvek szerint engem újabban csak akkor látnak igazán boldognak, amikor egy vendéglőben kézbe veszem az étlapot. Lehet, hogy van ebben valami. Tény, hogy elég gyakran megfordulok – persze nem egyedül – a Százados úti Gösser sörözőben, a Thököly úton a Stefánia étteremben. Ha Balassagyarmaton járunk sohasem mulasztjuk el a Svejk éttermet és az Orchidea cukrászdát. Még azt is kiszagoltam, hogy a nógrádi Nőtincsen van egy Szent Flóriánhoz címzett fogadó és csárda, melynek jó a konyhája, itt fazékban szolgálják fel a frissen készült prima húsleveset. 82. születésnapomat a Rosenstein vendéglőben ünnepeltem, Bobák Valival és Faragó Imivel, mert ott a legjobb az Őzraguleves, a szarvassült vargányás rizzsel, no meg a madártej.

33. Díjak, kitüntetések

Igazán nem panaszkodhatok, hogy munkám netán nem kapott elég elismerést, hiszen kaptam díjat, kitüntetést bőven, talán túl sokat is. Bár kérdésnek hat, befejezésül mégis illik ezeket felsorolni: Akadémiai díj (1975), az oktatásügy kiváló dolgozója (1977), kiváló oktató (1979), ELTE Pro Universitate Érem (1985), Zemplén Géza-fődíj (1987), Magyar Felsőoktatásért Emlékplakett (1992), Széchenyi-díj (1996), ELTE Arany Emlékérem (1997), Bruckner Győző-díj (1998), Eötvös József-koszorú (2000), ELTE Doctor et professor honoris causa (2007), Náray Szabó István-díj (2008).

34. Üzenet

Szeretném, ha az elitképzést az Eötvös egyetemen nem szoritanáháttérbe a kor agresszív igényeihez igazodó tömegképzés. Szeretném, ha az ELTÉ-n a jövőben is olyan kiváló professzori gárda gyűlne össze és tanítana, mint amilyen a korábbi időnkre oly jellemző volt. Szeretném, ha az egyetemre bekerülők nem „elsősök”, hanem „elsőévesek” lennének, akik nem prolongált kamaszos gimnazistaként, hanem felelősségteljes egyetemi polgárokként viselkednének. Szeretném, ha a tudás újra visszakapná becsületét és az egyetemi hallgatók elsődleges célja nem a diploma, hanem a tudás megszerzése lenne. Szeretném, ha a pénz nem lenne körünkben egyeduralkodó, ha az egyéni érdekek érvényesítése mellett újjáéledne a nemes értelemben vett közösségi szellem. Az utolsó magyar király IV: Károly azt üzenté a magyaroknak, hogy egymás gyűlölete helyett inkább a haza üdvéért fáradozzanak. Ezzel mélységesen egyetértek.